

MARIA COSNICEANU: O VIAȚĂ DEDICATĂ STUDIERII NUMELOR

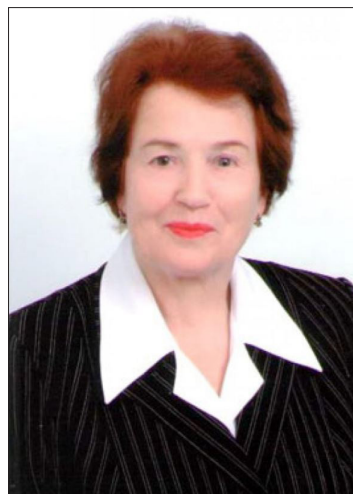
CZU: 811.135.1'373.23(478)(092)

Maria Cosniceanu s-a născut la 4 februarie 1935 în s. Temeleuți, jud. Soroca). A absolvit Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Moldova (1952–1957). Un an de zile (1958) a fost pedagog la Școala medie nr. 1 din satul Costești (Hâncești). După care a fost fidelă întreaga viață unei singure instituții, cu mai multe denumiri.

Astfel, în 1958–1963 a activat ca laborant superior, ulterior, cu ucenicia făcută, ajunge cercetător științific inferior (1963–1977), în cadrul Institutului de Limbă și Literatură al Filialei Moldovenești a Academiei de Științe a URSS. În 1971 își ia doctoratul la Institutul de Limbă și Literatură, sub conducerea acad. Nicolae Corlăteanu, cu o strălucită teză consacrată antroponimiei naționale. Mai târziu, în perioada 1977–1995, este cercetător științific superior în cadrul Institutului de Lingvistică al AȘM; în 1995–2018 – cercetător științific coordonator în cadrul Institutului de Filologie al AȘM (din 2018 – Institutul de Filologie Română „B.P. Hasdeu” trecut în subordinea Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova). S-a specializat nu doar în antroponimie (studierea numelor de persoane în plan istoric și lingvistic), ci și în gramatică, stilistică, cultivarea limbii.

Este autoarea cărților: *Nume de persoane* (în colaborare, 1964, 1968, 1974); *Studiu asupra numelor de persoane* (1973), *În lumea numelor* (1981), *Reflecții asupra numelor* (1986), *Dicționar de prenume și nume de familie* (1991, 1993, 1999), *Dictionnaire historique de l'anthroponymie romane* (în colaborare, 1997, 2004); *Dicționar de prenume* (2006, 2010), *Nume de familie (din perspectivă istorică)*, vol. I (2004), vol. II (2010), vol. III (2018), precum și a peste 600 de articole științifice apărute în ediții republicane, foste unionale și internaționale.

De-a lungul vieții s-a învrednicit de mai multe distincții: Diploma de recunoștință a AȘM (1996); Diploma de Excelență a Primăriei Municipiului Chișinău (2004, 2011); Medalia „Meritul Civic” (2005); Diploma de laureat al ziarului „Timpul” (2006), Medalia AȘM „Dimitrie Cantemir” (2010); Diploma de gradul I a Guvernului Republicii Moldova (2010); Diploma Ministerului Educației al Republicii Moldova (2010); Diploma de Excelență a revistei „Limba Română” (2011); Diploma de laureat al săptămânalului „Literatura și Arta” (2019); Medalia Spirituală „Zamolxis” (2018); Ordinul „Meritul cultural-creștin” al Centrului creștin-ortodox „Sf. Teodora de la Sihla” (2019).

Doctor în filologie Maria COSNICEANU

EU: Interviuurile încep, de regulă, cu amintirile din copilărie, de la casa părintească și de la școala din sat. Dumneavoastră, distinsă Doamnă Maria Cosniceanu, de unde ați prefera să-l începem?

MC: De la casa părintească, de la părinții mei Maria (scrisă în acte Măriuța) și Andrei Barbă, gospodari și mari iubitori de carte. Tata era meșter de butoaie, ținea cai buni pentru a lucra pământul, dar era și un cititor pasionat. A citit toate cărțile românești din biblioteca satului de pe atunci, precum și din perioada sovietică. Știa pe de rost piesa lui Vasile Alecsandri *Piatra din casă*. De la el am aflat despre Anton Pann și fabulele lui pline de înțelepciune, pe care tata le folosea în momentele potrivite. De la el am învățat colindele, poveștile, snoavele, ghicitorile. Folcloristul Grigore Botzatu a înregistrat de la el un colind foarte rar întâlnit.

Mama era pasionată de cântec. Împreună cu tata formau un duet, interpretând cele mai frumoase melodii și romanețe românești. Fiindcă purta numele Barbă, tatei îi plăcea să cânte balada *Barbu Lăutarul*: „Eu sunt Barbu Lăutarul,/ Staroste și cobzarul...”. Astfel, înainte de a merge la școala din sat, tata mi-a fost primul și cel mai bun învățător. Mă învăța să citesc și, așezați în fața unei tăblițe, scriam, socoteam, desenam.

Au urmat apoi școlile: cea din satul meu Temeleuți, clasele a V-a – a VII-a în satul vecin Vârtejeni, clasele a VIII-a – a X-a în satul Sănătăuca, apoi universitatea. În toți acești ani (cu război, cu foamete), părinții m-au susținut și m-au încurajat mereu. Luminoasă să le fie amintirea.

EU: Mă bucur că ați început cu cele care trebuie să rămână... Pentru a sugera expresia vieții dvs., dedicate cercetării cu trudă, dar și cu admirație, a numelui românesc într-un spațiu vitregit al istoriei, am ales să parafrazez titlul unui cunoscut roman autobiografic semnat de Lucian Blaga: „Hronicul și cântecul vârstelor” și i-am zis, denumind toată munca dvs.: *Hronicul și cântecul numelor*. Toată averea intelectuală, toate cărțile dvs. adunate grămăjoară, pot alcătui un adevărat hronic al numelor – fiecare nume cu istoria lui, cu etimologiile lui, cu derivatele lui, cu lungul șir de persoane și personalități care l-au purtat, cu variantele lui, cu lungă lui întoarcere acasă, punerea la adăpostul legii, cu cântecul lui, pe care dvs. l-ați ascultat până l-ați învățat și l-ați transmis generațiilor de azi și de mâine. Numele noastre sunt cele care rămân – pe un act, pe o cruce, pe o carte...

MC: Eu, dragă Elena Ungureanu, mi-am închinat toată viața studiului numelor și a fost cea mai mare bucurie a mea. Am fost conștientă de mic copil că port nume românesc și că sunt româncă. Acte rămase de la tatăl meu erau pentru mine dovada cea mai vie a românității și a scrisului cu caractere latine, pentru a cărui revenire a trebuit să luptăm în 1989. După facultate (foto 1; foto 2), am avut mare noroc să-mi aleg o temă de cercetare necesară, interesantă, cu aplicare palpabilă (căci numele ne însoțește peste tot întreaga noastră viață, fără nume s-ar prăbuși activitatea tuturor instituțiilor, a birourilor de stare civilă, recensămintele populației, registrele populației etc.). Cu alte cuvinte, onomastica s-a dovedit a fi un domeniu foarte „personalizat” și de care este interesat orice om de pe pământ. Ca să pot scrie toate aceste lucrări, am colectat material antroponomic din diferite surse: documente istorice, materiale de arhivă, calendare bisericești, registre agricole, literatură artistică, opere folclorice, publicații periodice etc. Mi-a plăcut acest lucru și l-am făcut cu drag și cu mult interes.

EU: Oricine dintre noi se atinge inevitabil de domeniul onomasticii atunci când este pus în situația de a alege un NUME pentru odrasla/odraslele care îl vor duce mai departe, de a-i cunoaște originile și semnificația și de a-l scrie și pronunța corect, într-un fel anume care să-l reprezinte. Paul Goma spunea: „Când ai să te însori, ai să vezi că numele e ca nevasta: cu timpul, te înveți tu cu el, se învață el cu tine, fiecare se dă oleacă după celălalt, se modelează unul după altul. Știa ei ce știa bătrânii Evrei, când considerau că numele nou-născutului nu e doar o etichetă lipită de fruntea pruncului, ci, în clipa în care îl numeau, îl și făceau să fie! Cred că la asta se referă Ioan, când zice că la început a fost Cuvântul.

Cum a făcut Dumnezeu lumea, dacă nu așa? Nu se spune, în *Facere*, că pământul era netocmit și gol? Și că Dumnezeu a zis: Să se facă cutare! Să fie cutare! – și s-a făcut, după cuvânt! În fine, începând din a opta zi, a zis: «Să fie Avram, să fie Iacob, să fie Rașela, să fie...»” (Paul Goma, *Din calidor*, p. 285-286). Cred că la asta v-ați tot referit de-a lungul vieții, dna Maria Cosniceanu – la A FI prin NUME.

MC: Fiecare nume de persoană își are istoria proprie, zicea cercetătorul Ștefan Pașca. Iar numele pe care îl dau părinții copiilor la naștere aceștia sunt obligați să-l poarte până la moarte. E foarte bine să cunoaștem istoria numelor noastre, pe care ni le-au dat părinții, dar și numele pe care îl dăm noi copiilor noștri. Da, într-adevăr, numele îl face pe om să fie! Și un nume ales pe potrivă va fi purtat cu mândrie. Un singur exemplu, *Gheorghe* înseamnă, din greacă, „lucrător al pământului”, fiind compus din *geo* „pământ” și *ergon* „energie, muncă, lucru”. Purtătorul unui astfel de nume va fi marcat de semnificația numelui său, în sensul că, dacă o va conștientiza, se prea poate că se va distinge prin calități ale unui om asiduu, muncitor. De fapt, în toate cărțile mele am căutat să satisfac un interes firesc al persoanelor pentru istoria numelui lor și le-am oferit-o, atât cât am știut, într-o formă sintetizată și accesibilă.

EU: Prima dumneavoastră carte este îndreptarul *Nume de persoane*, elaborat în colaborare cu Anatol Eremia, apărut în 1964 (foto 3). Lucrarea a fost atât de solicitată, încât a fost reeditată în 1968 și în 1974 și a avut un rol însemnat în reglementarea scrierii antroponimelor și în promovarea specificului onomasticii naționale în anii când se stimula rusificarea și schimonosirea numelor noastre. În perioada de tristă amintire se utiliza, după modelul limbii ruse, o triadă onimică alcătuită din prenume, patronimic și nume de familie, de ex.: *Vasilii Mircevici Rotari, Evghenia Silvievna Cojuhari*. Aceste modele trebuiau cu orice preț scoase din uz. Cine v-a îndrumat în alegerea temei de cercetare?

MC: Cel mai mare noroc în cariera mea profesională a fost să-l cunosc pe distinsul cărturar Nicolae Corlăteanu, cel care a stat la leagănul lingvisticii naționale, în vreme de restriște, când adevărurile se rosteau doar cu jumătate de gură sau nici măcar atâta. Nici Corlăteanu nu a avut multă vreme curajul să le spună, deși a optat mereu pentru o limbă literară cultivată. Mai spre sfârșitul vieții, și-a făcut *mea culpa*...

EU: L-am apucat și eu în viață, distinsă doamnă, pe patriarh. L-am ascultat de vreo două ori – calm, senin, împăciuitor, bonom, deschis... Ne îndemna pe aștia, mai tinerei, să îndrăznim să formulăm opinii noastre, fie și greșite sau naive, dar să le spunem.

Foto 1. Promoția de absolvenți 1961, Facultatea de Filologie, USM. Prima din stânga, rândul întâi – Maria Cosniceanu.

MC: Dacă tot ne amintim de Nicolae Corlăteanu, din a cărui manta am ieșit cu toții, cum zicea cineva (și Berejan, și Mățaș, și Ciobanu, și Melniciuc, și eu, și mulți alții), e cazul, cred, să mai zăbovim un pic asupra imaginii distinsului profesor. Este adevărat că m-am simțit întotdeauna mândră de faptul că un mare specialist stătea în preajma mea, mai exact invers, eu stăteam! în preajma unui mare om de cultură. Au fost și voci care au contestat realizările lui, pe nedrept, bineînțeles. Acestora din urmă prof. Corlăteanu le-a răspuns în felul următor: „Le doresc învățăceilor mei, cărora m-am străduit să le mențin trează conștiința de neam și care muncesc acum în așezămintele științifice de învățământ, de cultură, în justiție și în instituțiile statului, să contribuie permanent la extinderea și consolidarea adevărului că limba noastră literară, limba exemplară pe care o folosim și o vor folosi și generațiile viitoare, limba lucrărilor literare și științifice, limba documentelor administrative etc. este, precum susține și Academia de Științe a Moldovei, una singură și se numește *Limba Română*, aceeași pentru toți românii (moldoveni, munteni, ardeleni, bucovineni, transnistreni, cei din Banatul sârbesc, din Ungaria, Bulgaria, Ucraina, Rusia, SUA etc.)” În *Testamentul*

Foto 2. Maria Cosniceanu alături de dascălul său iubit, acad. Nicolae Corlăteanu.

său lăsat urmașilor Corlăteanu spunea foarte clar și răspicat: „Am recunoscut, în anii din urmă, că eu, fiind constrâns de regimul sovietic, am vorbit și am scris despre «limba moldovenească», deși aveam în inimă (o știau mulți dintre voi!) și Țara, și limba, și istoria întregului neam românesc. Eram, dragii mei, «supt vremi», sub crunte vremi, eram – mai ales filologiei – copiii nedoriți ai unei realități istorice vitrege și nu aveam voie să rostim răspicat întregul adevăr.” „Țineți minte! – v-o spun în calitate de încercat drumeț pe întortocheatele căi ale basarabenilor – limba română este numele corect și adevărat al limbii noastre și ea trebuie să ne unească, să devină un izvor de bucurii pentru contemporani și pentru cei ce vor veni după noi. Eu cred, cred sincer în izbânda limbii române și a neamului românesc!” („Limba Română”, 2005, nr. 4, p. 5-6). Aceasta este lecția cea mai importantă pe care ne-a dat-o nouă, filologilor, ilustrul profesor.

EU: Profesorul Nicolae Corlăteanu a ținut foarte mult la dvs. Atât în perioada doctoratului, cât și ulterior, când v-ați manifestat ca cel mai bun specialist în domeniul onomasticii. Cu prilejul unei aniversări a dvs. spunea cu toată sinceritatea: „Demnă de toata lauda și cinstea, Maria Cosniceanu merită urarea de

Foto 3. Lucrări de până la 1989 care au anticipat și pregătit revenirea la onomastica românească în stânga Prutului.

sănătate, fericire și să nu scape nicicând din mână tocul de scris lucrări științifice, apreciate nu numai în mica noastră țărișoară, ci și peste hotarele ei”.

MC: Am avut o comunicare cu prilejul centenarului Corlăteanu cu titlul: „Încadrarea lingvistică în realitățile europene în viziunea acad. Nicolae Corlăteanu” (Filologia modernă: Realizări și perspective în context european. Ed. a 9-a, 14 mai 2015, Chișinău, Institutul de Filologie, 2017, p. 122-126). Am mai scris și un amplu articol: „Academicianul Nicolae Corlăteanu în aprecierea contemporanilor săi”. În: *Buletin de lingvistică*, 2010, nr. 11, p. 59-63.

EU: Anumite personalități au devenit, prin pregătirea și ținuta lor profesională, adevărate simboluri ale luptei pentru limba română literară în spațiul acesta vitregit. Nicolae Corlăteanu mărturisea, în cartea *Așa am trecut până acum prin viață*, că-l bucurau nespuse atitudinile discipolilor săi, care îi produceau o satisfacție morală deplină: „Cu diferite ocazii, mai ales prezentându-mi cărțile publicate de ei, au prilejul să-mi exprime cele mai înalte aprecieri și titluri. Afecțiunea permanentă și venerația multor generații de învățăcei față de umila mea persoană a concretizat-o Nicolae Mătcaș, considerând că în formarea concepțiilor lor am fost «și simbol, și flamură a vieții». Astfel m-am străduit să fiu pentru toți emulii mei” [Chișinău, 2000, p. 163]. Pentru mine, de exemplu, acest simbol a fost Nicolae Mătcaș, pentru Gheorghe Popa a fost Silviu Berejan (și Eugeniu Coșeriu, desigur!), pentru alții – Mihai Cimpoi, pentru dvs., cu siguranță, a fost Nicolae Corlăteanu...

MC: Nici nu se pune la îndoială... Eu, draga mea, am trăit în două sau și mai exact în trei perioade total diferite: sovietică, post-sovietică și ultima – o continuă tranziție. Da, și am mai prins o perioadă, nu credeam că voi trăi-o și pe asta, se numește pandemie, care e o adevărată stagnare, parcă s-a oprit timpul în loc... Pe timpul comuniștilor, cu toată ideologizarea impusă, lingviștii (nu doar cei de la Academie) au avut și insulițe de bună coordonare a muncii, de colaborări instituționale la nivel de republici unionale, care și-au lăsat într-un fel amprenta în tot ce se făcea aici, în republica noastră. Acele întruniri ne învățau pe noi o conduită și o responsabilitate academică, care lipsește de multe ori azi.

Deși nu aveam acces la literatura de specialitate în limba română, să știți că anume de la Moscova și de la Kiev am cumpărat volume semnate de Alexandru Graur sau Ion Coteanu, dicționare și enciclopedii pe care le citeam în grafie latină. După 1989 au devenit curajoși cu toții... Am amintiri dintre cele mai frumoase de la întâlnirile din Chișinău sau din alte

orașe cu lingviști vorbitori de limbă rusă sau bulgară. La temelia formării mele profesionale stau multe studii apărute în spațiul sovietic, pe care nu le putem arunca din istorie. Să se înțeleagă corect, nu mă încercă niciun fel de nostalgie. Noi atunci, în acele vremuri, am învățat să fim cercetători. Și Silviu Berejan, și Nicolae Corlăteanu, și Anatol Ciobanu, și Nicolae Mătcaș, de care zici – toți au făcut școală sovietică, dar au ajuns specialiști notorii, pe care valul de renaștere din amorteala ideologică i-a propulsat și le-a deschis, ca să zic așa, o a doua respirație și vocație – cea națională.

EU: Dar mai buni specialiști ați devenit cu toții după 1989?

MC: Bineînțeles! A fost cel mai plin de avânt moment al activității noastre de cercetători – lupta pentru denumirea corectă a limbii noastre și revenirea la alfabetul latin a fost și rămâne apogeul generației mele și sunt mândră că am avut posibilitatea să las în urmă semne că am participat și eu la această luptă. Am fost implicată în elaborarea unor documente de importanță majoră. Astfel, am activat în calitate de membru al *Comisiei pentru reglementarea onomasticii și terminologiei naționale* din cadrul Institutului de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei, membru al *Comisiei Interdepartamentale pentru studierea istoriei și problemelor dezvoltării limbii* (1988), al *Comisiei republicane pentru controlul asupra realizării legislației privind funcționarea limbilor*, al *Comisiei municipale pentru reglementarea urbanimicelor din Chișinău*, al *Comisiei republicane pentru reglementarea și ocrotirea onomasticii naționale sub egida Ministerului Educației și Tineretului*. Această comisie a propus recomandări din practica internațională privind utilizarea numelor și prenumelor în actele de stare civilă, pentru protejarea onomasticii naționale. Trebuie să spun că, de la bun început, președinte al acestei din urmă comisii a fost acad. Silviu Berejan (pe parcurs s-au mai schimbat și alții). Eu aveam funcția de secretar. Membri erau: Anatol Eremia, Vlad Ciubucciu, Vlad Pohilă, Ala Dumbrăveanu ș.a. Cu propuneri judicioase venea la unele ședințe Constantin Tănase. Dar, până la apariția acestei comisii, au fost făcute unele cercetări în cadrul Institutului de Limbă și Literatură al AȘM, au apărut articole în presă, în care se puneau problema corectitudinii numelor noastre. În 1991, Leontie Suholitco, șef adjunct al Secției de pașapoarte a Ministerului de interne, a spus că secția se pregătește de trecerea documentației la limba de stat și că aveau nevoie de o listă de nume corectate. În acest scop ne-a pus la dispoziție lista numelor din Registrul de stat al populației. La sugestia acad. Silviu Berejan, am elaborat și am publicat *Dicționarul de prenume și nume de familie*, „recomandat de Institutul de Limbă și Literatură al Academiei de Științe a R.S.S.

Foto 4. Contribuții la reglementarea și ocrotirea onomasticii naționale.

Moldova, Ministerul Justiției și Ministerul Științei și Învățământului din R.S.S. Moldova în calitate de îndrumar pentru activitatea practică a oficiilor stării civile și a unităților de învățământ din republică”. Dicționarul a fost aprobat de Departamentul Limbilor, care a propus ca pe baza lui să fie întocmită o instrucțiune. Tot cu sprijinul acad. Berejan am elaborat și *Instrucțiunea privind ortografierea numelor de persoane românești și transliterarea din rusește a numelor neromânești ale reprezentanților altor etnii*, care a fost aprobată prin hotărârea Comisiei republicane pentru reglementarea și ocrotirea onomasticii naționale. La 12 mai 1993, sub semnătura președintelui Comisiei..., acad. Silviu Berejan, această *Instrucțiune* a fost expediată Guvernului Republicii Moldova cu următorul conținut: „Domnule Prim-ministru, Avem onoarea de a Vă expedia *Instrucțiunea*..., aprobată prin hotărârea Comisiei din 04.05.1993, spre a fi difuzată, oficial și operativ, organelor administrației publice centrale și autoadministrării locale, în vederea utilizării ei în procesul de scriere corectă a tuturor actelor (pașapoarte, certificate, adeverințe, bonuri patrimoniale etc.)”

EU: Dna Maria Cosniceanu, trebuia să purtați un nume atât de frumos, atât de eufonic, ca să aveți dreptul moral și prin propriul nume să vă ocupați de studiul numelor noastre. Ați făcut-o întotdeauna cu un fel de orgoliu al meseriei. Ceea ce se întrevede din tot scrisul dvs. este opțiunea constantă pentru păstrarea specificului autohton al numelor, care au fost mutilate într-un timp și într-un spațiu căzut din istorie – Republica Moldova.

MC: Problema noastră cea mai mare a fost, într-adevăr, lupta cu mutilarea specificului numelor românești sub influența nefastă a limbii ruse. Și *Instrucțiunea* a avut efect o anumită perioadă. În 1990, conform *Legii cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul R.S.S. Moldovenești* și hotărârilor de guvern, s-a trecut la scrierea numelor tradiționale naționale, s-au eliberat buletine de identitate și pașapoarte noi. *Ivan* a fost înlocuit de *Ion, Serghei de Sergiu, Piotr de Petru/Petre, Stepan de Ștefan*. Și vreau să-ți spun că în

acea perioadă s-a lucrat foarte mult. Responsabilii de la oficiile stării civile erau monitorizați de specialiștii de la Departamentul Limbilor, care avea subdiviziuni în toată republica. Pe linia Ministerului Învățământului activau cadrele didactice în scopul respectării normelor onomasticii naționale. Dar, cu timpul, s-au schimbat guvernele și administratorii locali, a fost desființat Departamentul Limbilor (condus inițial de Ion Dumeniuk), au continuat, din ignoranță, dar și din nesupunere, practicile sovietice de deznaționalizare și de rusificare a băștinașilor. Atunci când termenul de valabilitate a buletinelor expira, oamenii trebuiau să meargă să le reperfecteze. Aceștia însă li se spunea că prenumele și numele lor sau ale părinților vor fi deja transcrise ca în documentele zise originale sovietice în grafie rusă. Adică exact așa cum era în actul de naștere de la Arhiva Națională, fără a ține cont de ortografia pe baza alfabetului latin.

Or, legislația lingvistică nu mai avea nicio valoare. Astfel, la greșelile existente s-a mai adăugat o sumedenie de alte greșeli. Și atunci oamenii au început să mă sune intermitent – acasă, la radio, la serviciu, pentru a mă întreba care e forma corectă a prenumelor și a numelor de familie pe care le poartă, rugându-mă să le eliberez certificate cu formele corecte. Cu ștampila institutului, am eliberat sute de certificate, lucru care continuă și azi, dar e făcut de Centrul de Terminologie. Am publicat articole în ziare și reviste, am susținut rubrica *Dicționar de nume* la ziarul „*Timpul*” (din 2002 până în 2019), rubrica *Ce nume purtăm?* la revista „*Natura*” (care continuă și azi). Acest lucru mi-a permis să adun material suficient pentru a publica cele trei volume la Editura „Pontos” (foto 4).

EU: Cine este la ora actuală responsabil, la nivel de guvern, de respectarea corectitudinii scrierii prenumelor și numelor de familie în Republica Moldova? A circulat un timp o *Nota informativă* la Ordinul directorului Serviciului Stare Civilă cu privire la aprobarea Regulilor privind scrierea numelui de familie și prenumelui în documentele de stare civilă, de prin 2014, se pare. A fost sau nu aprobată?

Este adevărat că a existat mereu o neînțelegere între oficiile stării civile din cadrul Ministerului Justiției și Secția de evidență a pașapoartelor din cadrul Ministerului de Interne?

MC: La ora actuală, se discută fără sfârșit despre aceste *Reguli privind scrierea numelui de familie și prenumelui în documentele de stare civilă (în urma schimbării, rectificării sau transliterării acestora)*, elaborate pe baza *Instrucțiunii* noastre. Dar n-am auzit să fi fost aprobate de cineva. În ultimii ani, Secția Stare Civilă din cadrul Ministerului Justiției a încercat de mai multe ori să revigoreze activitatea sus-numitei *Comisii de reglementare a onomasticii* cu noi membri, printre care dr. Inga Druță (președinte) și dr. Viorica Răileanu. Alți specialiști din domeniu au fost excluși. Despre rezultatele acestei comisii nu se mai aude nimic. Eforturile *Comisiei...* (deciziile, recomandările, propunerile, chiar și cele făcute de Guvernul republicii) n-au dat rezultatele scontate, fiindcă n-au avut caracter de lege. Pentru a face ordine în antroponomia națională este imperios necesară o lege perfectă, întocmită pe baza rezultatelor științei academice din republică, precum și elaborarea unor principii adecvate care ar contribui la funcționarea ireproșabilă a legii respective. Au fost mai multe încercări din partea unor deputați de a pune problema în cadrul fostelor parlamente, dar ele n-au avut sorți de izbândă, din păcate.

EU: Aproape două decenii ați susținut rubrica *Dicționar de nume* la ziarul „Timpul”. În cadrul acestei rubrici ați explicat, la cerere și la alegerea dvs., numele purtătorilor. Orice scrisoare venită de la cititorii ziarului, care era o adevărată tribună a românismului în spațiul basarabean post-sovietic, prin dirigitorul Constantin Tănase, redactorul-șef al cotidianului, a constituit prilej de comunicare pentru a-i ține cititori activi ai ziarului. Pentru colaborarea cu adevărat fidelă și prodigioasă, ați fost apreciată cu Diploma de Laureat (2006 și 2008). Câți oameni v-au contactat nemijlocit pentru a face acest serviciu de iluminare pentru fiecare în parte și totodată pentru toată lumea interesată să cunoască istoria unui nume?

MC: Cele trei volume de la Editura „Pontos” conțin numele solicitate de purtători și explicate în rubricile susținute pe parcursul anilor la ziarul „Timpul”, la revista „Natura” și la emisiunile radiofonice și televizate.

EU: Dicționarele dvs. s-au bucurat de apreciere din partea comunității științifice. Astfel, pe lângă faptul că sunt la mare căutare printre utilizatorii de rând, au intrat în atenția specialiștilor de dincolo de Prut. Țineți o vie corespondență cu cercetătoarea Domnița Tomescu de la București, cea care, de exemplu, consemna cu privire la activitatea dvs. ști-

ințifică: „Inventarul antroponimic realizat de Maria Cosniceanu completează cu atestări unice sau foarte rare tezaurul antroponimic românesc, consultarea sa fiind obligatorie în cercetarea numelor de persoană în limba română”. De asemenea, cercetătoarea Iulia Mărgărit, o altă lingvistă, cu origini basarabene, a pus în discuție anumite aspecte pe care le analizați în dicționarele dvs. Surpriza cea mai mare a fost să găsec, la o căutare pe Google, dicționarele semnate de dvs. în bibliotecile și repozitoriile on-line din Berlin, München, Bonn și Jena (Germania), Zürich (Elveția), Ljubljana și Maribor (Slovenia), Leiden și Amsterdam (Olanda), Budapesta (Ungaria), Granada (Spania), Londra și Oxford (Marea Britanie), Montreal (Canada), New York, Berkeley, Pittsburg, Washington, Cambridge (SUA). Dar cea mai valoroasă contribuție a tot ce ați făcut în domeniul onomasticii constă în eliminarea erorilor și deformărilor prenumelor și numelor de familie ale persoanelor din Republica Moldova, cauzate de regimul sovietic. Nimeni nu a făcut-o mai bine decât dvs.

MC: Nu știam despre cărțile mele depozitate în repozitoriile străine, din întreaga lume, dar mă bucur mult să aflu acest lucru, ceea ce înseamnă că efortul meu de o viață nu a fost în zadar.

EU: Ați fost conducător a trei proiecte instituționale: Tezaurul antroponimic din Republica Moldova (Cercetare diacronico-sincronică) (2004–2008); Analiza tipologică a antroponimelor (2009–2010); Patrimoniul antroponimic din Republica Moldova sub aspect derivațional (2011–2014). Rodul acestor proiecte sunt cele trei volume cu titlul: *Nume de familie (din perspectivă istorică)*, vol. I (2004), vol. II (2010), vol. III (2018) (foto 5; foto 6). Puteți să ne spuneți mai multe despre rezultatele acelor proiecte?

MC: Pe scurt, iată care sunt rezultatele acelor proiecte. În cadrul proiectului dedicat cercetării tezaurului antroponimic din Republica Moldova (2004–2008) am urmărit relevarea straturilor lexical-semantice care au stat la baza apariției antroponimelor de diferite origini și evidențierea principalelor categorii antroponimice pe bază de analiză lexical-etimologică și derivațională. Am stabilit vechimea documentară, repartitia teritorială, motivarea lingvistică și condițiile social-istorice în care au apărut acele unități lexical-semantice. Rezultatele cele mai importante în cadrul proiectului din 2009–2010: am pus antroponimele sub lupa etimologică, istorică, lingvistică. În acest scop am recurs la informațiile din letopisețe, din textele religioase, izvoarele folclorice, din literatura clasică și contemporană. Proiectul cu tematica dedicată patrimoniului antroponimic din Republica Moldova sub aspect derivațional, cel

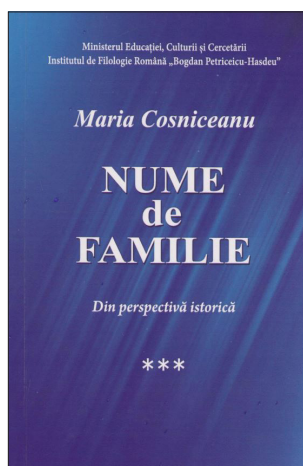

Foto 5. Unul dintre cele trei volume emblematice privind tezaurul antroponimic din Republica Moldova.

desfășurat în 2011–2014, s-a soldat cu stabilirea tipurilor și modelelor derivaționale ale antroponimelor, caracterizarea lor din punct de vedere istoric, etimologic și statistic, indicându-se formele corecte de scriere și de pronunțare.

EU: De-a lungul carierei, ați avut invitații la simpozioane și congrese internaționale de anvergură, care s-au desfășurat în Sofia, 1972; Moscova, 1976; Cracovia, 1978; Leipzig, 1984; București, 1994; Iași, 1994; Cluj-Napoca, 1996, 1998; Kiev, 2001; Suceava, 2001. Tot dvs. ați participat la unul dintre puținele proiecte de colaborare internațională ale filologilor basarabeni (iar în domeniul onomasticii – singular), și anume: Proiectul Lingvistic Internațional PatRom: *Patronymica Romanica. Dictionnaire historique de l'anthroponymie romane* (Centru coordonator – Universitatea din Trier, Germania), în perioada 1994–2000. Volumul din 2004 (vol. I – 1997) a apărut la o prestigioasă editură din Tübingen, orașul în care s-a afirmat conaționalul nostru, marele Eugeniu Coșeriu. O întreprindere de anvergură, cu un colectiv internațional, de o responsabilitate covârșitoare. Ați publicat, în calitate de coautor și redactor regional, informații importante despre numele românești utilizate în spațiul nostru. Este una dintre cele mai valoroase contribuții autohtone la tezaurul de nume romanice.

MC: Da, ai dreptate, cartea mi-a fost trimisă prin poștă și am simțit o reală bucurie pentru această reușită la nivel internațional. Acad. Silviu Berejan a fost membru al colegiului redacțional al proiectului PatRom, iar eu am fost coautor și membru al comitetului de redactare a articolelor regionale pentru Republica Moldova.

EU: Am spus-o, cu prilejul sărbătoririi vârstei dvs. de 75 de ani, la Academie: „Într-un sens mai

Foto 6. „Ora noastră astrală – lupta pentru denumirea corectă a limbii noastre și revenirea la alfabetul latin”.

larg, dna Maria Cosniceanu, ca specialist, am zice că a rămas o voce UNICĂ în peisajul studiilor antroponimice, mai mult: o rostire nepermis de singulară în domeniul pe care și l-a ales și l-a cultivat. Iar dacă totuși n-a fondat o școală propriu-zisă în antroponimia națională, cum mai e la modă să se afirme în spațiul academic, A FOST EA ÎNSĂȘI O ÎNTREAGĂ ȘCOALĂ” (Akademos, 2010, nr. 1, p. 136-137). Pot repeta acest lucru și azi, peste un deceniu, știind că doctoranzii nu dau năvală să studieze antroponimia, deși este și ar trebui să constituie, mai ales la noi, un domeniu prioritar. Mai ales că onomastica tradițională are și o derivată foarte interesantă, care merită a fi studiată – *onomastica virtuală*.

MC: Ai scris chiar dumneata câteva articole despre acest nume de factură nouă, electronică...

EU: Da, și aș putea doar să-mi exprim regretul că, la noi, nu mai scrie nimeni. Nickname-ul (se mai numește *nume virtual*, *ID*, *nume de cod*, *nickname* – de la engl. *nick*, *nickname* „poreclă, pseudonim”) e noul nume care a populat spațiul virtual cu o categorie de cetățeni care pot fi denumiți „netățeni”. Numele netățeanului e ca titlul unei cărți, e noul pașaport/buletin al internautului, cu ajutorul căroră navighează în acest nou spațiu. În dosul lui se ascund persoane reale, cu nume de societate. Onomastica virtuală oferă un extrem de bogat material lingvistic pentru studiu. Rețelele de socializare se înmulțesc și se diversifică într-un ritm alert. Sub ochii noștri se naște o nouă ramură a antroponimiei – antroponimia virtuală. Dar aceasta e o temă de viitor, care abia își așteaptă cercetătorii. Spre deosebire de numele comun, numele propriu, în speță numele de persoană, are nevoie de context pentru realizare. Numele de familie reprezintă stabili-

tea și continuitatea genealogică și este mai puțin influențabil decât prenumele, care este schimbător și reprezintă creativitatea, modificarea, diferența, amestecul valorilor, etniilor etc. Alegerea prenumelor este un domeniu privat, selectiv și subiectiv, unde se bate tradiția cu modernitatea. În Republica Moldova, începând mai ales cu anii '90 ai sec. trecut, s-au impus progresiv numele românești tradiționale (*Andreea, Călin, Loredana, Sorin, Traian, Ovidiu, Mihnea, Olivia* etc.) (până atunci existase un adevărat boom al numelor rusești *Olesea, Oxana, Snejana, Oleg, Igor* etc.). O problemă acută rămâne și în prezent scrierea corectă a numelor străine.

MC: Cercetarea numelor de persoane, din punct de vedere teoretic, mi-a servit drept bază pentru recomandările practice. Evenimentele de ordin social de la 1989 – aprobarea legilor cu privire la statalitatea limbii, revenirea la grafia latină, acceptarea normelor ortografice pe baza alfabetului latin – au scos la iveală o serie de probleme referitoare la scrierea corectă a numelor de persoane. Și a trebuit să fiu mereu cu tema mea de cercetare.

EU: Studiind dicționarele dvs., am observat că numeroase alte prenume românești s-au mișcat către periferia onomasticonului, ieșind din uz aproape cu totul: *Agapia, Agripina, Aritina, Glicheria, Glafira, Arghirie, Eremia, Evlampie, Fevronia, Filimon, Filotei, Foca, Ipatie, Macarie, Pahomie, Paladie, Panaghia, Pancratie, Pantelimon, Paraschiva, Palaghia, Vovidenia, Procopie, Profir, Voichița* etc. (multe dintre care au devenit nume de familie sau le mai poartă doar părinții și bunicii).

MC: Mă bucur să știu că domeniul respectiv ți-a trezit curiozitatea și dumitale și rămâne în continuare de mare interes.

EU: Vă cunoaște foarte multă lume mai ales de la rubricile de popularizare a științei și de cultivare a limbii difuzate la Radioul național. Ce colaborări cu Radioul național au rămas cele mai aproape de sufletul dvs.?

MC: Emisiunile la care am participat cu mult drag au fost: *În lumea cuvintelor, Dulce grai, Grai matern, Logos*. Pe parcursul anilor (fiindcă am început din 1975), am colaborat la radio și la TV cu mulți redactori buni, dar mi-au rămas în suflet până azi Lidia Popodneac, Cecilia Melniciuc, Raisa Belicov, Svetlana Sârbu, pe care o ascult și azi cu mult drag. Am avut emisiuni și la postul de radio „Vocea Basarabiei”, unde am colaborat cu multă plăcere cu Maria Bulat-Saharaneanu și cu Anișoara Moraru. Dar nu m-am oprit la emisiunile radiofonice, ci am fost permanent prezentă pe paginile ziarelor și revistelor noastre autohtone

cu articole de popularizare a științei onomastice, cu rubrici de autor („Literatura și arta, „Făclia”, „Femeia Moldovei”, „Timpul”, „Natura” etc.). Am publicat săptămână de săptămână tablete, în care tâlmăceam etimologia numelor și prenumelor românești. Am ținut numeroase lecții în fața redactorilor și crainicilor de la radio și televiziune, în fața ziaristilor, la cursurile de reciclare a învățătorilor, pentru lucrătorii de la oficiile stării civile și de la birourile de pașapoarte. Întotdeauna, de când mă știu, de prin anii '70 chiar (deci pot să zic că de o jumătate de secol!), le-am vorbit ascultătorilor mei, la radio sau de la catedră, despre importanța scrierii și rostirii corecte a numelor noastre strămoșești, dar mi-a fost dragă și munca de popularizare a științei și de cultivare a limbii. Iar azi vă ascult deja pe voi – pe Irina Condrea, Aliona Zgardan, Inga Druță, pe dumneata...

EU: Ați făcut acestea toate cu o consecvență de invidiat. Cred că o mare parte din populația republicii își cunoaște, datorită acestor activități, etimologia prenumelui și a numelui de familie. Unele dintre emisiunile și tabletele semnate de dvs. beneficiază de multe aprecieri, inclusiv pe rețelele sociale. Mi-ați povestit, în repetate rânduri, cu câtă plăcere ați activat pe tărâm pedagogic, predând la fostul Institut de Stat de Arte (astăzi Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice). Ce amintiri aveți de acolo?

MC: Am fost invitată la Institutul de Arte de către Maria Bârcă, șef al Catedrei de limbi moderne, și am ținut, într-adevăr, două cursuri: *Limba română și Stilistica și cultivarea limbii*. În acea perioadă fructuoasă și plină de inspirație (nu uitați totuși că aveam în față viitori actori!) am reușit chiar să elaborăm și să publicăm în colaborare cu dna Tatiana Muzică, profesoară de teoria muzicii, un *Mic dicționar explicativ de forme și genuri muzicale (rus-român)* (1994), foarte util, cred eu, pentru facultățile de muzică. În acel răstimp am îndeplinit și funcția de secretar științific al Senatului institutului, rector fiind Veniamin Apostol, prorector Claudia Crăciun. Alături de ei și în colectivul respectiv m-am simțit minunat. Anume pentru acea activitate mi s-a conferit titlul de conferențiar universitar.

EU: Știu că regretatul Vlad Pohilă v-a fost apropiat și chiar m-a îndemnat, într-o ultimă discuție purtată la telefon, pe timp de pandemie, înainte de plecarea sa în lumea celor dreți, să mă ocup de o eventuală biobibliografie a dvs., care lipsește la ora actuală. Vreau să cred că până la a mă hotărî să o fac, încerc măcar prin acest interviu să recuperez pagini vii și să dau viață unor amintiri și date importante din viața dvs., căci eu vă cunosc de cca trei decenii!

MC: Dragă colegă, Vlad Pohilă a fost cu adevărat un PROEMINENT OM DE CULTURĂ. Păcat că a plecat atât de devreme, atât de singur... Am și scris despre el, cel care mă suna de fiecare dată și mă întreba de sănătate, dar de sănătatea lui – mai la urmă... Am purtat cu el lungi discuții. În mediile intelectuale românești Vlad era cunoscut ca un ilustru cărturar, scriitor, publicist, distins lingvist, traducător și redactor, aprig propagator și apărător al românismului și în special al limbii române. A fost un Domn al cărții. Chiar și numele-i corespundea vocației, fiindcă Pohilă înseamnă „înclinat, aplecat”, deci aplecat asupra cărții. Anume lui Vlad Pohilă îi aparține un studiu inedit pentru anul 1988: *Nume proprii din alte limbi în context moldovenesc*, lucrare pe care, cu părere de rău, din exces de modestie, n-a prezentat-o pentru obținerea gradului științific de doctor în filologie, pe care l-a meritat din plin. Dl Nicolae Bilețchi, pe-atunci redactor-șef adjunct al revistei Institutului de Limbă și Literatură, spune că Vlad Pohilă făcea în două ore cât nu puteau face alții în două zile. Anume Vlad Pohilă a participat la elaborarea lucrării *Normele ortografice ale limbii române* (Chișinău, 1990), alături de Silviu Berejan, Alexandru Dârul, Ion Ețcu, Nicolae Mătcaș ș.a., fiind printre aceștia unicul fără grad științific.

EU: Da, pentru noi, filologii, aceste *Norme...* au fost realmente o carte de căpătâi, deoarece nu aveam la vremea cea nimic editat în grafie latină, care să fie buche de lege. Normele, apropo, vizau și numele românești. Între altele, sunteți singura care a abordat tematica normelor în domeniul antroponimiei, ați scris studiul *Norma în antroponimie* în „*Revistă de Lingvistică și Știință Literară*”, 1993.

MC: Vlad Pohilă a muncit cu pasiune toată viața. A fost REDACTOR cu literă mare: la „Glasul Națiunii”, la „Mesagerul”, la „Viața Basarabiei”, la „Limba Română”. Din 2003 este redactor-șef al revistei de biblioteconomie și științe ale informării „BiblioPolis”. A îngrijit cu toată dragostea această revistă, la care muncești și dumneata acum cu Ivan Pilchin, cu Mariana Harjevschi și mai ales Lidia Kulikovski, cea care l-a angajat la bibliotecă, unde s-a simțit cel mai în apele sale. A făcut, de unul singur sau în echipă, o muncă cu adevărat colosală, din 1997, fiind redactor stilizator și coautor la *Calendar Național*, prin care popularizează personalitățile noastre naționale. O sursă extraordinară de prețioasă, în care a găsit loc și pentru mine. Îmi pare foarte rău că Vlad nu mai e printre noi...

EU: Vlad Pohilă, în *Calendarul Național* din 2005, accentua că editarea îndreptarului a fost o adevărată izbândă în condițiile sociale de atunci. Tot el a scris un frumos articol omagial cu titlul *Elegantă în viață, elegantă și în cercetare*, publi-

cat în revista Bibliotecii Municipale „BiblioPolis”, 2015, vol. 56, nr. 1. Iată ce scria Vlad Pohilă despre dvs.: „Unii cu admirație, alții, se prea poate, cu o ușoară invidie, dar mulți au observat, de-a lungul anilor, eleganța exemplară, dacă nu chiar ieșită din comun, a doamnei Maria Cosniceanu. Cu adevărat, așa e dumneaei în viața cotidiană. Însă, ceea ce mi se pare nu mai puțin important e că o eleganță demnă de reținut o definește pe dna dr. Maria Cosniceanu și în munca de cercetare, în roadele acestei trude – dicționare, studii, articole, emisiuni radio și TV”.

MC: Da, l-am citit cu multă emoție... Vlad a scris despre toți de la care a avut de învățat: despre Mioara Avram, Valeria Guțu Romalo, Alexandru Graur, Flora Șuteu, Nicolae Corlăteanu, Eugeniu Coșeriu, Silviu Berejan, Nicolae Raevschi, Arcadie Evdoșenco, Anatol Eremia, Vasile Bahnaru, Ion Ețcu, Irina Condrea, Ion Dumeniuk, Nicolae Mătcaș, a scris și despre mine... Tot el este autorul unor articole consacrate activității desfășurate de romaniști de seamă precum Alf Lombard (Suedia), Rajmund Piotrowski (Rusia), Libuse Valentova (Cehia) etc. Și prin aceasta Vlad Pohilă și-a manifestat generozitatea, mărinimia, bunătatea, calități ale unei personalități educate în spiritul dragostei față de oameni, fapt pentru care este apreciat și stimat în societate. Între altele, Vlad a fost ales membru al Comisiei republicane pentru reglementarea și ocrotirea onomasticii naționale, unde a contribuit substanțial la munca de corectare a numelor noastre de persoane și de localități, schimonosite în perioada rusificării. Nu mai întâlnești azi asemenea oameni! Sunt fericită că l-am cunoscut, știu că l-ai cunoscut un pic și dumneata, iar ultima experiență de comunicare a dumitale, din câte mi-ai spus, a fost lectura manuscrisului *Bibliografiei* lui Nicolae Mătcaș. Pe care, de asemenea, Vlad l-a prețuit...

EU: Munca dvs. a fost apreciată atât de academie, cât și de primărie. Astfel, nu puține sunt premii și distincțiile pe care le-ați adunat de-a lungul carierei dvs.: Diploma de recunoștință a AȘM (1996); Medalia „Meritul Civic” (2000); Diploma Primăriei Chișinău (2004); Diploma de Laureat al ziarului „Timpul” (2006); Medalia AȘM „Dimitrie Cantemir” (2010), Diploma de Laureat al săptămânalului „Literatura și Arta” (2019)...

MC: Mulțumesc pentru toate distincțiile pe care le-am primit. Cea mai mare distincție stă în aprecierea oamenilor. Pentru aceasta le mulțumesc cititorilor și ascultătorilor mei fideli, dar și oamenilor care au contribuit la editarea cărților mele – editurilor „Pontos” (directoare Marcela Mardare) și „Știința” (director Gheorghe Prini) le port toată gratitudinea, pentru

efortul de a-mi fi editat volumele dedicate prenumelor și numelor de familie.

EU: Sunteți o excelentă gospodină și o mare iubitoare de cântec și poezie. Ne-ați cântat de-a lungul vieții române și ne-ați recitat poezii pe care nu le-am mai auzit în altă parte.

MC: Am copt cu drag chintale de plăcinte, am învelit în frunză de viță-de-vie mii de sarmale, am vibrat la vorbele de duh spuse în jurul oalei de pe foc, am pus și-un vin bun pe masă, făcut de soțul meu Grigore, dar cel mai mult mi-a plăcut comunicarea cu oamenii dragi sufletului meu: familia Corlăteanu, familia Bilețchi, familia Melniciuc, familia Mirgorodski, familia Ciuntu, părintele Vlad Mihăilă, Vlad Ciubucciu, Vlad Pohilă, Silviu Berejan, Ana Dodu, Victoria Sucleian, Elena Tolocenco, Marcela Mardare, Raisa Ciobanu, Raisa Belicov, Ionel Căpiță, familia Hadârcă ș.a.

Când vin din urmă generații care trag în plămâni un alt aer decât am respirat noi, nu-mi rămâne decât să mă bucur că ei, tinerii, nu mai sunt Alexandrovici și Petrovna, că alfabetul latin e învățat nu la jumătatea vieții, ci de la prima lor carte de povești... Am pus și eu o piatră, lăsați-o să fie...

EU: Mult dragă mie Doamnă Maria Cosniceanu, eu cred că și acuma sunteți gata să luați pe nița în mână (căci calculatorul deocamdată nu v-a înlocuit vechea pasiune) și să vă continuați cercetarea cu același interes, cu aceeași hotărâre și mai ales cu aceeași dragoste. Pentru tot ce ați făcut, toată RECUNOȘTINȚA noastră!

MC: Mulțumesc, dragilor. Lacrima asta, ah, lacrima... Cu multă credință, cu multă speranță, cu multă dragoste – așa am dansat eu valsul vieții!

**Interviu realizat
de dr. hab. Elena UNGUREANU**

Arta cămășii cu altiță – candidat pentru Lista reprezentativă a patrimoniului UNESCO. Ansamblul Etnofolcloric „Crenguța de iederă”, Universitatea de Stat din Moldova. Foto: Marin Iliuț.